

TEINE PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2025
Lk 16:19–31 (Kg 5:9–14 või Tn 5:1–9.13–17.25–30; 1Jh 4:16–21)

19 Oli üks rikas inimene ja tal oli kombeks rõivastuda purpurisse ja peenlinasesse, pidutsedes päevast päeva rõõmsasti.

20 Aga üks vaene, Laatsarus nimi, oli maas tema värava ees, täis paiseid,

21 ja püüdis oma kõhtu täita leivaraasukestega, mis rikka laualt kukkusid. Kuid koeradki tulid ja lakkusid tema paiseid.

22 Siis sündis, et vaene suri, ja inglid kandsid ta Aabrahami sülle. Aga ka rikas suri ja maeti maha.

23 Ja põrgus piineldes tõstis ta oma silmad üles ja nägi Aabrahami kaugelt ja Laatsarust tema süles.

24 Ja ta hüüdis: „Isa Aabraham, halasta minu peale ja saada Laatsarus, et ta kastaks oma sõrmeotsa vette ja jahutaks mu keelt, sest ma tunnen suurt valu selles leegis!”

25 Aga Aabraham ütles: „Laps, tuleta meelde, et sa oled oma hea põlve elus kätte saanud, ja nõndasamuti Laatsarus halva. Nüüd lohutatakse teda siin, sina aga tunned valu.

26 Ja pealegi on meie ja teie vahele seatud suur kuristik, et need, kes tahavad siit teie juurde minna, ei saa, ega tulda ka sealt meie juurde.”

27 Aga tema ütles: „Ma palun siis sind, isa, et sa saadaksid Laatsaruse mu isakotta,

28 sest mul on viis venda, et ta hoiataks neid, et nemadki ei satuks siia piinapaika!”

29 Kuid Aabraham ütles: „Neil on Mooses ja Prohvetid, kuulaku nad neid!”

30 Ent tema ütles: „Ei sugugi, isa Aabraham, vaid kui keegi surnuist nende juurde läheks, siis nad parandaksid meelt!”

31 Aabraham aga ütles talle: „Kui nad ei kuula Moosest ja Prohveteid, ei neid veena siis ka see, kui keegi surnuist üles tõuseks!”

Oli aga keegi rikas inimene, ja ta rõivastus purpurisse ja peenlinasesse, naudiskledes päevast päeva luksuses. Oli aga keegi vaene, Laatsarus nimi, heidetud tema värava ette, kaetud mädapaisetega ja igatsedes saada toidetud rikka laualt kukkuvatest raasukestest, ning isegi koerad tulid ja lakkusid tema mädapaiseid. Sündis aga, et vaene suri ära ja ta kanti inglite poolt ära Aabrahami sülle. Aga ka rikas suri ära ja maeti maha. Ja põrgus tõstis ta oma silmad üles piinades, ja ta näeb Aabrahami kaugelt ja Laatsarust tema süles. Ja ta ütles hüüdes: «Isa Aabraham, halasta mu peale ja saada Laatsarus, et ta kastaks oma sõrmeotsa vette ja jahutaks mu keele maha, sest ma olen hirmsas valus selles leegis.» Aabraham aga ütles: «Laps, tuleta meelde, et sa said oma head asjad kätte oma elus, ja Laatsarus samamoodi halvad, nüüd aga teda trööstitakse, sina aga oled hirmsas valus. Ja peale kõige selle on meie ja teie vahele kinnitatud suur lõhandik, nii et need, kes tahavad minna siit üle teie juurde, ei suudaks seda, ega tuleks nad ka sealt üle meie juurde.» Tema aga ütles: «Ma

vannutan sind siis, isa, et saadaksid ta minu isakotta – mul on ju viis venda –, et ta neile tunnistaks, et nemadki ei tuleks sellesse piinapaika.» Aabraham ütleb talle: «Neil on Mooses ja prohvetid – kuulaku nad neid!» Tema aga ütles: «Ei mitte, isa Aabraham, vaid kui keegi surnutest nende juurde läheks – nad parandavad kindlasti meelt!» Ta ütles aga temale: «Kui nad ei kuula Moosest ja prohveteid, ei veena neid isegi see, kui keegi surnuist üles tõuseks.»

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on kolmanda evangeeliumi autoriks arst Luukas, kes oli sündinud Antiookias paganlike vanemate lapsena¹. Kuigi vahel on arvatud, et Luukas võis juba varasemalt kuuluda Jeesuse laiemasse õpilasteringi (nn seitsmekümne hulka), on kirikuisad valdavalt veendunud, et temast sai kristlane Pauluse kuulutustöö tulemusena, kelle saatja Luukas tema teisel ja kolmandal misjonireisil oli, jäädes Pauluse juure ka tema vangipõlvepäevil.

Luuka evangeeliumi 21. peatükk toob ära Jeesuse ettekuulutuse Jeruusalemma hävitamise kohta, kuid ei maini selle ettekuulutuse täitumist, seega on tõenäoline, et evangeelium on kirjutatud enne aastat 70. Ning kuna evangeeliumi järg, Apostlite tegude raamat, lõpeb kirjeldusega Pauluse jõudmisest Rooma, kus apostel viibis [vähemalt] kaks aastat enne oma märtrisurma aastal 64, tundub üsna tõenäoline, et evangeelium on valminud hiljemalt 60. aastate esimesel poolel.

Olles ise endine paganausuline, väljendab Luukas oma evangeeliumis kindlat veendumust Jeesuses teostunud lunastuse universaalsusest: see ei ole mõeldud mitte ainult juutidele, vaid kõigile rahvastele: «Nõnda on kirjutatud, et Messias pidi kannatama ja kolmandal päeval üles tõusma surnuist. Ja Tema nimel peab kuulutatama meelesparandust pattude andeksandmiseks kõigi rahvaste seas, alates Jeruusalemmast.» (Lk 24:46j)

Luuka evangeelium (nagu ka Apostlite tegude raamat) algab sissejuhatusega, milles raamatu esmase adressaadina märgitakse «üliaulist Teofilost²», samuti kirjeldab Luukas sissejuhatuses nii oma töömeetodit kui eesmärgi: «Juba mitmed on võtnud kätte koostada jutustus neist asjust, mis meie seas on aset leidnud, nõnda nagu seda on meile edasi andnud need, kes ise algusest peale on seda oma silmaga näinud ja on saanud sõna sulasteks. Seepärast on mullegi tundunud õige, pärast kõigega algusest peale täpset tutvumist, kirjutada sinu jaoks, üliauline Teofilos, järgemööda kõik üles, et sa võiksid õppida tundma sulle õpetatud asjade usaldusväarsust.» (Lk 1:1–4)

¹ Seda, et tegemist oli sünni poolest paganaga, võib järeldata apostel Pauluse sõnadest Kirjas koloslastele, kus apostel nimetab ainsaiks ümberlõigatute hulgast tema juurde jäänud kaastöölisteks Aristarhost ja Markust, andes seejärel edasi tervitused ka «armsalt arstilt Luukaselt» (vt Kl 4:10–14).

² Nimi Θεόφιλος tähendab «Jumala sõber».

Arvatavasti oli Teofilos keegi ristiusust huvitunud pagan, võib-olla ka juba ristimiskandidaadiks vastuvõetu, kes sellisena kehastab õigupoolest kogu inimkonda, kellele Kristuse jüngrid on kutsutud evangeeliumi kuulutama. Seda tasub ka evangeeliumi paremaks mõistmiseks pidevalt mees pidada, iseäranis kahest aspektist. Esiteks juba mainitud universaalsus: kristlik rõõmusõnum on mõeldud (ja möödapääsmatult vajalik) kõigile rahvastele.

Ning teiseks: kuna autori eesmärgiks ei ole mitte rahuldada lugejate uudishimu, vaid neid usuliselt veenda, on ta ajaloolisele tõepärasusele piinliku täpsusega truuks jääda püüdes (vt nt Lk 3:1j.) oma teose üles ehitanud viisil, mis toob esile kristluse olulisimad õpetuslikud ja usutunnistuslikud tõed. Parimal viisil väljendavad seda taotlust ehk Emmause jüngrite loos öeldud sõnad: «Ja hakates peale Moosesest ja Prohvetitest, seletas Jeesus neile ära kõigist kirjadest selle, mis Tema kohta käib.» (Lk 23:27)

Keelelisi märkuseid

Laatsarus – nimi Λάζαρος pärineb heebrea nimest לֵאזָרָא – Eleasar – ja tähendab «Jumal on aidanud», «[see, keda] Jumal aitab».

Oli maas – ἐβέβλητο – sõna βάλλω tähendab «viskama», «heitma», «pilduma».

Püüdis – ἐπιθυμῶν – sõna ἐπιθυμέω tähendab «ihaldama», «igatsema», «ihalema», «himustama».³

Aabrahami – Ἀβραάμ – nimi אַבְרָם tähendab «paljude [rahvaste] isa».

Põrgus – ἐν τῷ ᾗδῃ – sõna ᾗδης – «põrgu», «Hades» – tuleneb tõenäoliselt eitavast eesliitest α ja verbist εἶδω – «nägema», «teadma» – tähistades seega kas «nägematut paika», «pimedat paika» või «teadmatut/tundmatut paika» («eiteakus»).

Nägi – ὤρᾱ – «näeb».⁴

Halasta – ἐλέησον – sõna ἐλεέω – «halastama», «armu heitma» – võib olla etümoloogiliselt seotud sõnaga ἔλαιον – «õli», «võideõli» –, viidates nõnda näiteks haavade õliga leevendamisele (vrd Lk 10:34).

Saada – πέμψον – sõna πέμπω tähistab enamasti kellegi saatmist mingi kindla ülesande ja/või eesmärgiga.

³ 1989. aasta Uues Testamendis: «himustas».

⁴ Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks.

Elus – ἐν τῇ ζωῇ – sõna ζωή tähistab elu ja elus olemist pigem abstraktselt, erinevalt sõnast βίος, mis tähistab enamasti konkreetselt kellegi [elatud] elu, Uues Testamendis sageli ka elatist ja eluhüvesid. Niisiis on ζωή «elu minus», βίος aga «minu elu».

Lohutatakse – παρακαλεῖται – sõna παρακαλέω – tähendab «manitsema», «noomima», «julgestama», «lohutama», «trööstima».

Seatud – ἐσθίεσθαι – sõna στηρίζω – «kinnitama», «kindlustama», «kinni hoidma» – tuleneb sõnast ἵστημι – «püstitama», «paigale seadma», «kinnitama».

Ei saa – μὴ δύνωνται – sõna δύναμαι tähendab «võimeline olema», «suuteline olema», «[millekski piisavat] jõudu omama».

Palun – ἐρωτῶ – sõna ἐρωτάω tähendab «küsimine», «nõudma», «[tungivalt] paluma», «anuma», «vannutama». Selle sõna kaastähenduseks on proovile panemine, läbikatsumine.

Hoiataks – διαμαρτύρηται – sõna διαμαρτύρομαι tähendab «[täie tõsidusega] tunnistust andma», «[pühalikult, taevast ja maad tunnistajaiks kutsudes] manitsema/vannutama».

Ütles – λέγει – «ütleb».

Mooses – Μωσέας – nimi Μωϋσῆς või Μωσῆς – heebrea keeles מֹשֶׁה – tuleneb Pühakirja traditsiooni järgi verbist מָשַׁח – «[välja] tõmbama».⁵

Prohvetid – προφῆτας – sõna προφήτης – «prohvet» – tuleneb verbist φημί – «ütleva», «lausuma», «teada andma» –, millele on lisatud eesliide πρό – «ees», «ette».

Surnuist – ἀπὸ νεκρῶν – sõna νεκρός – «surnud», «surnu» – etümoloogia viitab arvatavasti kadumisele või hajumisele (haihtumisele).

Siis nad parandaksid meelt – μετανοήσουσιν – sõna μετανοέω – «meelt parandama» – koosneb antud juhul muutust või millekski/kellekski saamist tähistavast eessõnast μετά ning verbist νοέω – «mõistusega tunnetama», «mõistma», «taipama», «mõtisklema», «tähelepanu osutama».⁶ Siin kasutatud tuleviku ajavorm viitab kõneks oleva kindlale toimuma saamisele.

Üles tõuseks – ἀναστῇ – sõna ἀνίστημι tähendab nii «püsti tõusma» kui ka «[unest] üles tõusma» ja «[surnuist] üles tõusma».

⁵ «Ta pani temale nimeks Mooses ja ütles: «Sest ma olen ta veest välja tõmmanud!» (2Ms 2:10)

⁶ Niisiis on meeleparandus eeskätt mõtteviisi, põhimõteteliste eluhoiakute täielik muutus või uueks saamine.

Sisuline analüüs

Luuka evangeeliumi viieteistkümnendas peatükis jutustab Jeesus kolm tähendamissõna kaotsiläinuist ja taasleituist, kuueteistkümnnes peatükk keskendub aga kontrastile ajaliku ja igavese rikkuse vahel. Peatükk algab tähendamissõnaga ülekohtusest majapidajast, kes raiskas oma isanda vara ning vahele jäädes kuritarvitas seda veelgi oma tuleviku kindlustamiseks. Selle tähendamissõna mõte seisneb tõdemuses, et parim viis maise, kaduva vara kasutamiseks on rakendada see igaviku teenistusse: «Tehke endile sõpru ülekohtuse mammonaga, et kui see saab otsa, teid võetaks igavestesse telkidesse.» (Lk 16:9) Sellega ei julgusta Jeesus mitte ülekohtule ega raiskamisele, vaid vastupidi, ustavusele, manitsedes hoiduma sattumast ajaliku rikkuse kütkeisse: «Kes on ustav pisimas, see on ustav ka paljus, ja kes on ülekohtune pisimas, see on ülekohtune ka paljus. Ükski sulane ei või teenida kahte isandat, ikka on nii, et ta vihkab üht ja armastab teist või et ta pooldab üht ja põlgab teist. Te ei saa orjata Jumalat ja mammonat!» (Lk 16:10.13)

Tähendamissõnad kadunud lambast, drahmist ja pojast ning ülekohtusest majapidajast on omavahel tihedalt seotud – nagu ka jutustus rikkast mehest ja vaesest Laatsarusest. Kõigi nende lugude peamiseks adressaadiks on Jeesuse jüngrite kõrval variserid, kes suhtusid üleolevalt nii Jeesusesse kui Jeesuse juurde tulnud patustesse, keda Ta halastusega vastu võttis ja kellega koos Ta sõi. Kuna variserid kuulusid jõukama ühiskonnakihi hulka, Jeesuse jüngrid ja Teda ümbritsenud patused olid aga ilmselt pigem kehvema rahva killast, kaasnes moraalse halvakspeanuga nii Jeesuse kui Tema järgijate halvustamine nende vaesuse pärast. Kui Jeesus hoiatas kahe isanda teenimise eest ning ütles, et ei ole võimalik orjata ühtviisi Jumalat ja mammonat, siis «variserid, kes olid rahaahned... irtitasid Jeesuse üle» (Lk 16:14).

Jeesus vastas variseridele nende silmakirjalikkuse ja nende poolt põlastatud patustest palju jälestusväärsema rikutuse paljastamisega: «Teie olete need, kes end õigena näitavad inimeste silmis. Aga Jumal tunneb teie südant, sest mis inimeste seas on kõrge, see on Jumala ees jäledus.» (Lk 16:15) Variserid olid nagu vanem poeg, kes mitte ei rõõmustanud oma venna pöördumise ja isa juurde tagasi tulemise üle, vaid vihastas oma kadeduses koguni isa enda peale, hoolimata sellest, et isa oli valmis andma talle kõik talle kuuluva. Variserid olid nagu ülekohtune majapidaja, kes suhtus oma isanda varasse otsekui millessegi, millele tal on «õigustatud ootus», ning oli valmis silmaga pilgutamata oma isanda laostama, kui vaid õnnestuks omaenda tulevikku kindlustada.

See tähendab, et variserid ei armastanud Jumalat ning täitsid oma lepingut Temaga üksnes niivõrd, kuivõrd neil oli lootust selle eest tasu saada. Neil olid küll nii Seadus kui Prohvetid, aga nad ei kuulanud ega järginud neid – sisuliselt käitusid nad Jumala suhtes nagu truudusetu abielumees, kes oma naisest karvavõrdki ei hooli, vaid näeb temas üksnes omandit ja oma himude rahuldajat (vrd Lk 16:18).

Jutustust rikkast mehest ja vaesest Laatsarusest tuleb mõista just selles kontekstis: rikas mees kehastab siin varisere, neid, keda elu on hellitanud ning kes ennast seetõttu õigeks ja neile osaks saanud hüvede vääriliseks peavad, nägemata isegi priiskavas eluviisis vähimatki probleemi. Vaene Laatsarus seevastu kehastab eluheidikuid, vaeseid, haigeid ja eeskätt patuseid – sest mille muu pärast oleksid nad pidanud olema vaesed ja haiged kui mitte selle pärast, et nad olid patused, kõlbmatud ja põlastusväärised ühtviisi inimeste ja Jumala silmis...

Rikas mees võtab seda, mis on talle osaks langenud, enesestmõistetavusena: tal on kombeks kanda ülikalleid rõivaid, ta pidutseb päevast päeva, nautides kõikvõimalikku luksust, ta hellitab oma ihu nii, nagu saab. Laatsarus seevastu on puruvaene: purpuri ja peenlinase asemel on ta kaetud mädapaisetega, ta on sõna otseses mõttes eluheidik – heidetud rikka mehe värava ette (vt vastavat keelelist märkust). Laatsarus on näljas ja täielikus puuduses, tal pole muud võimalust kui igatseda⁷ võimaluse järele toita ennast kasvõi rikka laualt pudenevate raasukestega, ning tema haavu ei ravi mitte keegi – peale koerte, kes tulevad, et tema mädapaiseid lakkuda. Laatsarus sõltub täielikult teistest – isegi Aabrahami sülle ei lähe ta ju mitte ise, vaid ingleist kantuna.

Kui Laatsarus meenutab kadunud poega, siis rikas mees sarnaneb tolle vanemale vennale: tal on kõik olemas ja kuna ta arvab, et tal on sellele täielik õigus, ei tule talle pähegi seda kellegi teisega jagada. Ometi on tema elu tegelikult sama tühi nagu vanema poja oma – hoolimata sellest, et erinevalt viimasest oli ta päevast päeva pidutsenud.

See, kuidas Jeesus kirjeldab Laatsaruse ja rikka mehe surma, on äärmiselt kõnekas. Laatsaruse kohta öeldakse, et ta «suri ja inglid kandsid ta Aabrahami sülle», rikka mehe kohta aga, ilmselge kontrastina sellele, kui üksikasjalikult oli iseloomustatud tema luksuslikku eluviisi, napilt ja kiretult, et ta «suri ja maeti maha» (Lk 16:22). Laatsarus, patuste ja eluheidikute kehastus, oli Jumala silmis niivõrd kallihinnaline, et Jumal saatis oma inglid teda koju tooma, rikka mehe aga jättis Ta täielikult saatuse – ja veel millise saatuse! – hooleks. Sellest, kes oli tõeliselt õnnistatu ning kes tegelik heidik, kõneleb juba see, et ainult ühel neist kahest mehest oli nimi – «Jumal aitab» –, teisel aga mitte.

Aabrahami süli tähistab paradiisi, igavest õndsust, millele vastandub Hades – põrgu, pimeduse kuningriik, paik, mis asub eemal Jumalast, kus inimeselt on igaveseks röövitud Jumala nägemise üleloomulik and ja sellega ka tõeline õndsus. Siinkohal ei ole vaja teha põhjanevaid järeldusi paradiisi ja põrgu ruumilise läheduse kohta, kuna rikka mehe ja vaese Laatsaruse lugu ei kõnele mitte sellest, vaid inimese eluvalikutest, mis määravad tema igavese saatuse, ning tähtis pole mitte põrgu ja paradiisi vaheline distants, vaid see, et inimene leiaks ennast pärast surma paradiisist, mitte põrgust.

⁷ Siin kasutatakse sõna ἐπιθυμέω, mille leiame ka Lk 15:16: «Ja ta *püüdis* oma kõhtu täita kõtradest, mida sead sõid, ja ükski ei andnud talle.» ning Lk 22:15: «Ma olen südamest *igatsenud* seda paasat süüa teiega enne oma kannatamist.»

Põrgut kujutatakse siin leegitseva tulena, milles viibimine valmistab inimesele hirmsat piina. Vähemalt tolle rikka mehe puhul ei ole see mitte esmalt moraalne, vaid selgelt füüsiline piin: nähes eemalt Aabrahami ja tema süles istuvat Laatsarust, palus ta, et Aabraham saadaks Laatsaruse tema keelt jahutama. Sõnad, millega rikas mees Aabrahami poole pöördub, paneb Jeesus tema suhu täiesti teadlikult ja kindla mõttega: Aabrahami oma isaks nimetades ei väljenda rikas mees mitte ainult seda, et ta on iisraellane, vaid selles pöördumises kõlab ehedalt variseridele omane eneseteadlikkus: «Meie isa on Aabraham.» (Jh 8:39) – ta ei nimeta Aabrahami oma isaks mitte alandlikkusest, vaid uhkusest.

Aabraham ei salga sugugi, et ta on tolle rikka mehe isa, vaid kõnetabki teda kui oma last – aga see, et tegemist on [liha poolest] Aabrahami lapsega, ei päästa toda põrgus piinlevat endist – või näilist – rikkast. Jumal oli ta oma heldusega üle külvanud, aga ta ei kasutanud talle osaks saanud hüvesid mitte selleks, et praktiseerida Jumalale meelepärast halastust, vaid üksnes oma liha hellitamiseks ja oma ihade rahuldamiseks. Isegi põrgutules piineldes ei mõtle ta muule kui vaid sellele, kuidas midagi saada, seades siingi oma huvid Laatsaruse omadest ettepoole – sest põrgutulle rikka mehe keelt jahutama minemine tähendaks ju, et Laatsaruselegi saaksid osaks samad tulepiinad, mida kannatas rikas.

On märkimisväärne, et rikas mees teab, mis on Laatsaruse nimi. See näitab, et ta ei saa ennast vabandada sellega, nagu poleks ta teda oma värava ees märganud või tema kahetsusväärsest olukorrast teadlik olnud. Rikas mees oli väga hästi kursis sellega, kes oli Laatsarus, ning see tähendab, et Laatsaruse mitteaitamine oli tema teadlik valik. Tal olid küll Mooses ja Prohvetid, ta oli Aabrahami poeg, aga ta otsustas mitte armastada oma ligimest nagu iseennast⁸ ega pannud mikski prohvetite manitsust elada oma vendadest – ja isegi võõrastest – hoolides ja nende peale halastades.⁹

Nii ei olnud rikkus tollele – nagu öeldud, näiliselt – rikkale mehele mitte õnnistuseks, vaid needuseks. Ta pani oma lootuse ülekohtusele mammonale, ta laskis ennast sellest ahvatleda ja kõita, ennast selle orjaks teha, ning viimaks sai ta kätte sellesama osa, mille ta oli oma maise elu päevil jätnud teistele: «Laps, tuleta meelde, et sa oled oma hea põlve elus kätte saanud, ja nõndasamuti Laatsarus halva. Nüüd lohutatakse teda siin, sina aga tunned valu.» (Lk 16:25) Oluline on rõhutada, et põrgupiinad ei ole mitte karistuseks maises elus kogetud hea eest – see oleks täielikus vastuolus nii Moosese kui Prohvetitega –, vaid need on oma südame mammona külge riputanud ning samal ajal oma ligimese eest sulgenud inimese valikute loomulik tagajärg: «Ent kohus on see, et valgus on tulnud maailma, aga inimesed on armastanud pimedust enam kui valgust, sest nende teod on kurjad.» (Jh 3:19)

⁸ «Armasta oma ligimest nagu iseennast!» (3Ms 19:18)

⁹ «Osutage heldust ja halastust igaüks oma vennale!» (Sk 7:9)

Kuna see valik toimub inimese sees, saab ka too ületamatu kuristik või lõhandik, millest Aabraham kõneleb, alguse inimese sees. Maises elus on võimalik see kuristik ületada – meeleeparanduse ja pöördumise läbi –, igavikus enam mitte: «Meie ja teie vahele [on] seatud suur kuristik, et need, kes tahavad siit teie juurde minna, ei saa, ega tulla ka sealt meie juurde.» (Lk 16:26) On näha, et rikas mees saab sellest suurepäraselt aru, kuna tema sõnades ei kõla kübetki patukahetsust, vaid üksnes isekas kahjutunne selle pärast, et ta peab neid hirmsaid piinu taluma. Tõsi, midagi inimlikku temas siiski on: ta palub, et Aabraham saadaks Laatsaruse tema isakotta ta vendi hoiatama – õigemini neile kõigest tõsiselt tunnistust andma (vt vastavat keelelist märkust) –, et nemadki põrgupiinadesse ei satuks.

See, et rikka mehe vendi ähvardab tema omaga sarnane saatus, näitab, et tema eluviisis ei olnud midagi erakorralist – terve ta pere elas samamoodi, nagu tema. Kuna rikas mees kehastab selles loos varisere, on ilmselge, et samasse seltskonda kuuluvad ka tema vennad: neid, kes peavad ennast teistest õigemaks ning on seetõttu veendunud, et neil on rohkem õigust Jumala õnnistusele kui teistel, on rohkem kui vaid üksikud, kusjuures see tõdemus ei kehti mitte ainult juutide, vaid ka kristlaste puhul. Kõige traagilisem on see, et need, kes ennast ise õigeks peavad, jätavad end seeläbi ilma võimalusest Jumala armu läbi tõeliselt õigeks saada ja Aabrahami süles, s.t paradiisis, igavene elu pärida, sest «igaüht, kes ennast ise ülendab, alandatakse, kes aga ennast ise alandab, seda ülendatakse» (Lk 18:14).

Rikka mehe lootus, et kui keegi surnuist tema hukkamisohus vendade juurde läheks, siis nad parandaksid kindlasti meelt, ning Aabrahami vastus talle, et neid ei veenaks ka see, kui keegi surnuist üles tõuseks, on viide sellele, mis Jeesust ennast ees ootas – Tema surmale ja ülestõusmisele ning sellele järgnenule: kuigi oli neid, kes hakkasid Temasse uskuma, tegi enamus juutidest siiski oma südame kõvaks ning isegi vastuvaidlematud tõendid, sh Jeesuse sõbra Laatsaruse (*sic!*) surnuist üles äratamine – tuleb välja, et Aabraham ikkagi saatis Laatsaruse rikka mehe vendade juurde! –, ei suutnud neid veenda, kuna nende oma õigus oli neile kallim ja tähtsam ning nende sees ei olnud «armastust Jumala vastu» (Jh 5:42).

Seetõttu ei aidanud neid ka Mooses ja Prohvetid. Vastupidi, nagu õnnistuseks mõeldud hüved said needuseks rikkale mehele, nii said Moosesest ja Prohvetitest variseride ning teiste usu- ja rahvajuhtide hukkamõistjad: «Te uurite pühi kirju, sest te arvate nendest saavat igavese elu – ja just need on, mis tunnistavad minust. Aga te ei taha tulla minu juurde, et saada elu. Ometi ärge arvake, et mina hakkan teid Isa ees süüdistama. See, kes teid süüdistab, on hoopis Mooses, kelle peale te oma lootuse olete pannud, sest kui te usuksite Moosest, siis te usuksite ka mind, sest tema on kirjutanud minust. Aga kui te isegi tema kirju ei usu, kuidas te siis saate uskuda minu sõnu?» (Jh 5:39j.45–47)

Selleks, et pääseda ning pärida igavene elu ja õndsus, on vaja kuulata Moosest ja prohvelteid – eeskätt selles, mida nad kõnelevad Kristusest, kuna viimselt on Tema see,

keda tuleb kuulata.¹⁰ Kuidas seda õigel viisil teha, seda näitas Jeesus ise pärast surnuist ülestõusmist Emmause jüngritele: «Ja Tema ütles neile: «Oh te mõistmatud ja südamedelt pikaldased uskuma seda kõike, mis prohvetid on rääkinud! Eks Messias pidanud seda kannatama ja oma kirkusesse minema?» Ja hakates peale Moosesest ja Prohvetitest, seletas Jeesus neile ära kõigist kirjadest selle, mis Tema kohta käib.» (Lk 24:25–27)

Mooses, Prohvetite ja eeskätt Kristuse kuulamine toob meelesparandusele, see on aga ainus võimalus ületada too suur, inimest Jumalast lahutav kuristik, mis saab alguse inimese enda sees, ning päästa ta põrgupiinadest: «Seda kuuldes lõikas see neile südamesse ja nad ütlesid Peetrusele ja teistele apostlitele: «Mida me peame tegema, mehed-vennad?» Aga Peetrus ütles neile: «Parandage meelt ja igäiks teist lasku ennast ristida Jeesuse Kristuse nimesse oma pattude andekssaamiseks, ning siis te saate Püha Vaimu anni. Laske end päästa sellest sõgedast sugupõlvest!»» (Ap 2:27j.40) Põrgutule võib kustutada ainult see tuli, mille süütab inimese südames Jumala sõna, evangeeliumi rõõmusõnum Jeesusest Kristusest.¹¹

Inimese saadavad põrgusse tema isekus, hoolimatus, armastusetus, halastamatus ja uskmatus ühes lootmisega oma rikkusele ja õigusele. Inimest ei päästa põrgust mitte tema head teod, vaid realistlikule äratundmisele jõudmine oma tõelisest olukorrast – oma lootusetust patusest – ning enese alandamine Tema armu hoolde, kes on meid loonud, lunastanud ja oma lastena uuesti sünnitanud ning kes tahab kord saata oma inglid ka meid taeva õndsusesse kandma. Kui me ei taha jääda rikka mehe kombel igavesti nimetuks, siis saab meie nimi olla üksnes nagu Laatsarusel: «Jumal aitab!»

Jutluseks

EELK Kirikukäsiraamatu Jumalateenistuste käsiraamatu järgi on teise Nelipühale järgneva pühapäeva teemaks «Kaduvad ja kadumatud aarded». Sissejuhatavas tekstis öeldakse muuhulgas: «Rikkuste ihaldamine juhib isekusest kasvavatele tegudele, Jumala armastus juhib Tema tahte kohasele teenivale elule. Selles on Kristus meie eeskujuks. Tema oli rikas, kuid Ta sai vaaseks, et meid rikkaks teha.»

Keskajast pärineva, eeskätt Põhja-Euroopas levinud traditsiooni järgi esimeseks pühapäevaks pärast Kolmainupüha nimetatud pühapäeva traditsiooniliseks Evangeeliumiks (Lk 16:19–31) on Jeesuse tähendamissõna nimetust rikkast mehest ja vaesest Laatsarusest, mida EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi loetakse esimesel lugemisaastal, nagu ka traditsioonilist Epistlit (1Jh 4:16–21), mis kõneleb

¹⁰ «Ja ennäe, kaks meest kõnelesid Jeesusega, need olid Mooses ja Eelija, kes kirkuses ilmudes rääkisid Tema eluotsast, sellest, mis Tal Jeruusalemmas tuli täide viia. Ja pilvest kostis hääl: «See on minu äravalitud Poeg, Teda kuulake!»» (Lk 9:30j.35)

¹¹ «Ja nad ütlesid teineteisele: «Eks meie süda põlenud meie sees, kui Ta teel meiega rääkis ja meile kirju selgitas?»» (Lk 24:32).

Jumala ennastandvast ja teenimatust armastusest, mis on teostunud ja avalikuks saanud Kristuse lunastustöös, ning jumala- ja vennaarmastuse lahutamatu ühtekuuluvusest.

Esimese lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks on kas rikkusest kui mitte õnnistusest, vaid pigem nuhtlusest kõnelev lõik Koguja raamatust (Kg 5:9–14) või Taanieli raamatu jutustus kuningas Belsassari õnnetult lõppenud pidusöömaajast (Tn 5:1–9.13–17.25–30), millel kuningas püüdis tõsta end Jumala kõrgusele, ent pidi kuulma sõnu «vaetud ja leitud kerge olevat».

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jutustus rikkast mehest ja vaesest Laatsarusest on esimesel pilgul väga lihtne: halastamatu rikas mees, kes eluhüvesid nautides ei hoolinud põrmugi tema värava ees lamavast vaesest ja haigest Laatsarusest, satub oma südametuse tõttu põrgusse, paljukannatanud Laatsarus aga võetakse paradiisi. Kahtlemata on seegi oluline: kui sulgeme oma südame ligimesele, s.t kui me oma ligimest, oma venda, ei armasta, siis ei ole meie sees armastust ja me ei saa armastada ka Jumalat. Kui me aga ei armasta Jumalat, siis on meie saatuseks igavene lahusolek Temast, s.t põrgu.
2. Siiski räägib vaese Laatsaruse ja rikka mehe lugu millestki enamast: see räägib enda ülendamisest ja eneseõigusest, Jumala õnnistuse enesestmõistetavaks pidamisest ning sellega kaasnevast üleolevast või lausa põlglikust suhtumisest neisse, kelle käsi käib halvemini, kes näikse olevat Jumala õnnistusest ilma jäetud. Otse loomulikult kaasneb sellega hoolimatus oma ligimese suhtes, aga veelgi enam peegeldub selles hoolimatus Jumala suhtes – n-ö «õigustatud ootus», et Jumal inimest õnnistaks, ning oma arvatavale õigusele toetudes Temalt kõikvõimalike hüvede nõudmine. Taoline inimene ei armasta mitte Jumalat, vaid seda, mida ta Temalt saab, ega arva end Jumalale midagi võlgnevat – pigem vastupidi, ta arvab, et Jumal on temale võlgu, isegi kui see arvamus on rüütatud vagadesse sõnadesse.¹²
3. Eneseõigusega täidetud inimene on rajanud (kinnitanud! – vt vastavat keelelist märkust) enda ja Jumala vahele ületamatu kuristiku, mis ulatub igavikku. Sellest võib teda päästa üksnes meeleparandus, mis toob ta äratundmisele oma tõelises olukorras ja teeb ta võimeliseks tunnustama Jumala imelist, teenimatut armu, mille läbi Jumal on meid loonud ja lunastanud ning mille pärast Ta tahab meile kinkida uue ja igavese elu oma lastena. Laatsarust ei päästnud mitte see, et ta oli vaene ja haige, vaid see, et ta andis ennast täielikult Jumala armu kätte. Rikast meest ei saatnud põrgusse mitte tema rikkus, vaid tema eneseõigus ning sellest võrsunud hoolimatus, halastamatus ja armastusetus. Ainus, kes võib meid tõeliselt õigeks teha, on Kristus – selleks on Ta kannatanud, selleks on Ta surnud ja surnuist üles tõusnud – selleks, et meil oleks igavene elu Tema kirkuses ja taevariigi õndsuses.

¹² «Seisma jäädes palvetas variser endamisi: «Oh Jumal, ma tänan Sind, et mina ei ole niisugune nagu muud inimesed: röövijad, ülekohtused, abielurikkujad, ega ka niisugune nagu see tõlner. Mina paastun kaks korda nädalas, annan kümnist kõigest, mis ma saan.»» (Lk 18:11j)